

10 | Tbs, media en imago

Yvo van Kuijk, Jan Niemantsverdriet & Jos Poelmann ▪

1 Terug in de geschiedenis

Groningen, Van Mesdagkliniek, winter 1986. Het was een frisse winter en aan ontsnapping werd daarom niet gedacht. Het zal dus naar aanleiding van een andere gebeurtenis zijn geweest (was het de vervroegde vrijlating van Hans van Z.?), dat een rossig krullenhoofdige deskundige voor het eerst de aandacht trok in een televisie-uitzending van *Achter het Nieuws* van de VARA. Daar sprak Hjalmar van Marle, psychiater uit de wereld van de tbs, frank en vrij, met de olijke blik van achter een professorabele bril. Wat deed een geneesheer-directeur van een Rijkskliniek in een televisieprogramma? Mocht hij zomaar het woord voeren in plaats van Frank Beijaert, directeur van het Pieter Baan Centrum, in die dagen de door Justitie aangewezen spreekbuis voor de forensische psychiatrie. Sprak Van Marle met of zonder toestemming van zijn Haagse directie? Was dat een relevante vraag in die tijd?

Veel tegenspraak was er toen nog niet: journalisten keken nog op tegen deskundigheid en stelligheid werd gewaardeerd. Wat wist het publiek nou eigenlijk van het gevangeniswezen en tbs en kon dat ons iets schelen?

Met media had de sector niets van doen. Andersom evenmin: zo herinnert de algemeen directeur van de Pompekliniek zich een ernstige recidive in 1994, seksueel misbruik van een kind, waarbij de status van de dader, een terbeschikkinggestelde met verlof, niet vermeld werd in de media: geen vuiltje aan de lucht, de kliniek werd niet genoemd, niet lastiggevallen en gevrijwaard van de consequenties.

Kom daar nu nog eens om. Dat wat ‘achter de muren’ een *black box* was, werd toen nog als een zegen beschouwd, maar heeft zich, sinds de incidentengolf tussen

---

▪ De auteurs zijn bestuursleden van de Stichting Forum TBS. Voorzitter mr. Y.A.J.M. van Kuijk is vice-president van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, secretaris mr. dr. J.R. Niemantsverdriet is voormalig stafid van de Van der Hoeven Stichting en penningmeester drs. J.A. Poelmann is voormalig bestuurder van de Pompestichting. Website van Forum TBS: <www.forumtbs.nl>.

2000 en 2005, in het nadeel van de sector tbs gekeerd. Of dat betekende dat de wereld van de tbs voor de media diende te worden ontsloten of niet, bleef ook in het begin van deze eeuw een punt van discussie. Inmiddels liep de sector tegen een imago-probleem op: tbs werd gezien als een softe maatregel, een residu uit de jaren '70 en '80. Incidenten, zelfs met dodelijke afloop als gevolg, dienden voorgoed een eind aan dat beeld te maken.

Dit en alle verdere politieke en beleidsmatige implicaties besprak Hjalmar van Marle met directeuren in hun inwerkperiode. De verhoogde mediabelangstelling zorgde voor een zekere druk vanuit het departement. Als het in de media over uitvoering van justitiebeleid ging, dan was de minister aan zet, zo vond men. In 1996 was Van Marle psychiatrisch adviseur van het Ministerie van Justitie geworden. Van die positie kon handig gebruik worden gemaakt in het veld, waarbij de indruk kon bestaan dat Van Marle psychiatrische diagnostiek losliet op de ambtelijke top, zodat op die manier de directeuren van de klinieken, voorzien van beter begrip van justitiemores, bestand waren tegen en wisten om te gaan met een toenemende verambtelijking. Directeuren, vooral die van particuliere inrichtingen, werden door de inmiddels in Nijmegen benoemde hoogleraar forensische psychiatrie aangemoedigd onafhankelijk (frank en vrij) te zijn in hun mediabeleid: wat de ambtenaar niet kan zeggen, kan de particulier directeur wel zeggen; deze diende, aldus Van Marle, spreekbuis te zijn van het 'gelijk' van de inhoud en de zin van behandeling. Dat geluid was nodig als tegenwicht van de almaar toenemende regelzucht, eenzijdig gericht op beheersing en beveiliging en de afnemende belangstelling voor bejegening en behandeling.

2 TBS onder verscherpt toezicht van Justitie en gegijzeld door het veiligheidsdenken

Het parlementair onderzoek naar het tbs-stelsel (commissie-Visser, 2005-2006) leek het gelijk van de inhoud te bevestigen.¹ De tbs werd een zinvolle maatregel geacht en het systeem bleef volledig overeind, verder geschraagd door verbetermaatregelen in de vorm van 17 aanbevelingen, gericht op de uitvoering van de maatregel (in-, door- en uitstroom) en het systeem als zodanig. De commissie-Visser liet zich door de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling adviseren over het thema 'TBS in het maatschappelijk debat'. De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) wees er onder meer op dat een risicoloos tbs-systeem niet bestaat, tenzij alle tbs-gestelden levenslang worden opgesloten. Er is sprake van een botsing tussen het perspectief van de zorg, het strafrecht en de publieke opinie. Ontsnapping aan de medialogica

1 Rapport Tijdelijke commissie Onderzoek Tbs, 'Tbs, vandaag over gisteren en morgen', *Kamerstukken II* 2005/06, 30 250, nrs. 4-6.

is mogelijk door structureel te blijven informeren en communiceren.² De RMO had zich al in 2003 over het fenomeen medialogica uitgelaten en opgemerkt dat het publieke debat steeds meer wordt bepaald door de mogelijkheden én begrenzingsen van het medium en dan vooral de televisie. ‘De medialogica houdt journalisten en politici gevangen in een *prisoner’s dilemma*: omdat iedereen eraan meedoet, kan niemand zich eraan onttrekken.’ Het nieuws wordt steeds vaker gebracht in vormen die hun betekenis niet zozeer ontleen aan de inhoud van het nieuws, maar eerder aan de specifieke eigenschappen van het medium. De logica van het medium bepaalt in sterke mate de vorm van het publieke debat en beïnvloedt de wijze waarop dit wordt gevoerd.³

Sommigen, onder wie Van Marle, zagen in het rapport van de commissie-Visser een aanmoediging om zich met betrekking tot de tbs nadrukkelijker in de media te presenteren. En dat was nodig. Want populistische partijen in de Tweede Kamer lieten niet na het ene na het andere showelement aan het assortiment van tbs-maatregelen toe te voegen: het knieslot, gewapende, pistool dragende begeleiders, castratie en andere in onze ogen middeleeuws aandoende ideeën passeerden de revue en vroegen om een reactie. Vanaf 2006 was Van Marle een veel gevraagde gast in nieuwsuitzendingen en talkshows. En wist hij zich, in weerwil van de vaak te kritische toon van de interviewer of tafelheer, danig te weren, klemmen en voetangels omzeilend. Zijn medespreker was Jos Poelmann van de Pompestichting, in die dagen woordvoerder namens GGZ Nederland. Meedoen aan een hilarische demonstratie in Nijmegen om het knieslot (er is werkelijk een prototype ontwikkeld en dit heeft een jaar lang bij de Dienst Justitiële Inrichtingen in de kast gelegen) voorgoed belachelijk te maken vond Van Marle te ver gaan, maar een pleidooi voor onbelemmerd verlof bij *Pauw en Witteman* leidde even zo goed tot hilariteit: het knieslot bleef gelukkig in de kast.

Bij elk media-optreden zat de spanning er behoorlijk in. Elk woord werd door justitie op een goudschaaltje gewogen en de woordvoerders werden van tevoren van verschillende kanten geïnstrueerd door medewerkers van het departement. Na afloop, de dood of de gladiolen.

Ondanks de redelijk positieve uitkomst van het parlementair onderzoek waren de tbs-klinieken onder verscherpt toezicht van justitie komen te staan. De minister realiseerde zich dat een incident en een verkeerde afhandeling daarvan een bananenschil op zijn pad kon worden. Incidenten, soms klachten van burgers, waren aanleiding tot besluiten die verstrekkende gevolgen konden hebben voor het verloop van de individuele tbs-carrières. Een slachtoffer, dat de dader met verlof – naar diens idee – te kort na het delict op straat tegenkwam, bewerkstelligde bij de minister dat verlof

2 *Ontsnappen aan medialogica; Tbs in de maatschappelijke beeldvorming*, Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (Advies 39), Amsterdam: SWP 2006.

3 *Medialogica; over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek*, Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (Advies 26), Den Haag: Sdu 2003.

vóór de VI-datum verboden werd; individuele incidenten, zoals te laat terugkeren van onbegeleid verlof of het zonder betalen meenemen van een pakje sigaretten of een ander klein delict leidde tot opschorting van verlof gedurende een jaar, zonder onderscheid des persoons, wat in wezen neerkomt op een jaar verlenging van de tbs.⁴ Lang verblijf werd *longstay* en, zonder duidelijke aanleiding, werd onbegeleid verlof van patiënten met een *longstay*-status onmogelijk gemaakt. *Longstay* werd een maatregel zonder uitzicht op terugkeer in de samenleving. Van Marle was door de Pompekliniek betrokken bij de ontwikkeling van *longstay*, maar zeker niet bij de wijze waarop daaraan twee jaar na de instelling van die modaliteit door Den Haag beleidsmatig invulling werd gegeven.

Naar aanleiding van incidenten werd de verlofprocedure keer op keer aangescherpt: onder meer een verplicht advies van het Adviescollege Verloftoetsing TBS (AVT), meer gedetailleerde verlofplannen en een geldigheidsduur van een verlofmachtiging van maximaal één jaar.⁵

Met de intrekking van de zogenaamde Fokkensregeling,⁶ die voordien plaatsing mogelijk maakte nadat eenderde van de gevangenisstraf was tenuitvoergelegd, kwam het ministerie tegemoet aan de roep uit de samenleving om tbs-gestelden toch hun strafdeel volledig te laten uitzitten tot de zogenaamde VI-datum (tweederde van de gevangenisstraf).

Al deze maatregelen droegen ertoe bij dat tbs nog meer een schrikbeeld werd voor delinquenten, hun advocaten maar ook voor de gewone burger. Door de aandacht in de media en de voortdurende aanscherping van het vrijhedenbeleid vatte een negatief beeld van tbs bij lezers, kijkers en luisteraars post dat alle terbeschikkinggestelde individuen (blijvend) levensgevaarlijk zouden zijn en dus levenslang uit de maatschappij verwijderd zouden moeten worden.

3 Een noodzakelijk tegengeluid

De maatregel tbs werd pas echt impopulair toen bleek dat de gemiddelde verblijfsduur van terbeschikkinggestelde patiënten vanaf 2005 tot 2010 begon op te lopen van gemiddeld 5 naar 10 jaar. Dit mede als gevolg van de vele tbs-duur verlengende veiligheidsmaatregelen. Die cijfers werden gepresenteerd tijdens het door bij de strafrechtspleging betrokkenen georganiseerde congres 'TBS op slot' van april 2009. Er werd een trend geschetst van een uitzichtloze detentie, leidend tot een toenemende

4 Volgens de aangepaste artikelen 53 lid 2 en 57 lid 2 Rvt vervalt een lopende verlofmachtiging voor een jaar als een tbs-gestelde wordt aangemerkt als verdachte van een strafbaar feit waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten.

5 *Verlofregeling TBS 2014*. Regeling van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie 31 maart 2014.

6 Intrekking Fokkensregeling per 4 augustus 2010.

weerstand bij verdachten en hun advocaten om nog langer mee te werken aan forensisch psychiatrisch onderzoek dat zou kunnen leiden tot oplegging van tbs.

De rol van negatieve berichtgeving in de media werd op het congres uitvoerig besproken en leidde tot de conclusie dat tbs leidt aan een ernstig imagoprobleem dat de maatregel in zijn bestaan bedreigt. Tijdens dit congres werd besloten tot oprichting van de Stichting Forum TBS, een forum met als doel de verbetering van het negatieve imago van de tbs en daarmee vergroting van het maatschappelijk draagvlak voor deze strafrechtelijke beveiligings- en behandelmaatregel.⁷

4 Waar gaat het (niet) over in de media?

Door psychisch gestoorde daders gepleegde criminaliteit roept veelal sterkere angstbeelden, afkeuring en veroordeling op dan bij niet-gestoorde daders. Dit heeft er wellicht mee te maken dat de betreffende misdrijven onder invloed van de stoornis in veel gevallen een gruwelijk karakter hebben en heftige reacties teweegbrengen. Ook kan een rol spelen dat identificatie met deze daders lastiger is door weinig kennis en inzicht in de psychische gesteldheid van deze daders, waardoor (voor)oordelen worden gevoed.

De beeldvorming over psychisch gestoorde daders en de terbeschikkingstelling heeft altijd gefluctueerd, maar zoals hierboven opgemerkt, veranderde de situatie vanaf het begin van dit millennium. Nederland, in het buitenland bekend als een rustige en tolerante samenleving, veranderde geleidelijk in een land waarin zich maatschappelijke onrust manifesteerde. Het was de periode waarin de moorden op Fortuyn (2002) en Van Gogh (2004) plaatsvonden, populistische politieke stromingen opkwamen en problemen van de multiculturele samenleving in het publieke debat werden benoemd.⁸ Tegen deze achtergrond werd er door journalisten, politici en burgers ook anders dan in het verleden gereageerd op incidenten tijdens (en ook na) de behandeling van terbeschikkinggestelden. Het negatieve imago van de tbs dat daarmee ontstond, kwam vooral voort uit berichten over ontvluchtelingen uit klinieken, onttrekkingen aan de begeleiding en delicten gepleegd tijdens verloven. Het gegeven dat ernstige incidenten relatief gesproken nauwelijks voorkomen, staat niet in verhouding tot de emotionele lading van de berichtgeving hierover in de media. Opvallend genoeg roepen incidenten veroorzaakt door psychiatrische patiënten in de niet-forensische GGZ niet die onrust op die bij tbs-zaken speelt.

Tegelijkertijd moet worden geconstateerd dat bij beleidsmakers, politici, media en het grote publiek weinig bekend is dat zo'n 85 procent van de voormalige tbs-

7 De Stichting Forum TBS, opgericht 17 januari 2011, bestaat uit een breed samengestelde groep betrokken professionals uit de kring van de strafrechtpleging en forensisch psychiatrische behandeling.

8 P. Scheffer, 'Het multiculturele drama', *NRC Handelsblad* 29 januari en 25 maart 2000.

gestelden niet meer ernstig recideert. De recidivecijfers zijn in de periode dat deze over de tbs worden gemonitord gedaald, ondanks het gegeven dat de populatie ‘zwaarder’ is geworden: van ‘gemengde geweldscriminaliteit’ naar ‘bijna uitsluitend zeer ernstige geweldscriminaliteit’.⁹ Het gaat in absolute zin om heel weinig gevallen, maar de emotiefactor bij tbs is groot. Evenmin is algemeen bekend dat de recidive van voormalige terbeschikkinggestelden vele malen lager is dan die van alleen tot gevangenisstraf veroordeelden, terwijl de recidive van die laatste groep in absolute zin en procentueel toch vele malen groter is. Wel moet hierbij worden aangetekend dat enerzijds de karakteristieken van beide populaties niet zonder meer vergelijkbaar zijn maar dat anderzijds psychische problematiek ook bij niet tot tbs veroordeelden vaak manifest is.

In de media verschijnen dan van tijd tot tijd wel berichten over incidenten op het terrein van de tbs, maar er dringt weinig door over positieve ontwikkelingen. Behalve de al genoemde gunstige resultaten uit effectonderzoeken is vermeldenswaard dat in de afgelopen decennia de therapeutische methodiek verder is verbeterd en dat op wetenschappelijk onderzoek gebaseerde gestructureerde instrumenten voor risicotaxatie¹⁰ en beschermende factoren¹¹ zijn ontwikkeld en geïmplementeerd (zelfs voorgeschreven in de huidige regelgeving over behandelingsrapportage en verlofverlening). Dat de forensische sector hierin blijft investeren (trouwens een van de aanbevelingen van de commissie-Visser) is echter nauwelijks bekend. Zo biedt inmiddels een *multi-centre* opgezette databank voor risicotaxatie en resultaatmeting voor de toekomst in potentie een krachtig ondersteunend instrumentarium,¹² maar het bestaan en de functie ervan blijven buiten de forensische zorg en de strafrechtspleging onderbelicht.

Gelukkig verschijnen af en toe ook verhalen en reportages over de manier waarop aan tbs-behandelingen wordt vormgegeven. Als in de schrijvende media en in radio- en televisieprogramma’s bericht wordt over geslaagde tbs-behandelingen kan het menselijke aspect in de beeldvorming worden benadrukt en de tbs in een realistisch perspectief worden gebracht. Er zijn wel degelijk ook integere journalisten die bereid zijn zich in deze complexe wereld van gedragsproblematiek, misdrijven en pogingen tot gedragsverandering te verdiepen. Door onder andere de ‘serieuze’ media hiervoor te interesseren probeert de Stichting Forum TBS bij te dragen aan een meer genuan-

9 I.M. Bergman & B.S.J. Wartna, *Recidive TBS 1974-2008* (Factsheet 2011-6), Den Haag: WODC 2011.

10 Zie bijv. V. de Vogel, *Structured risk assessment of (sexual) violence in forensic clinical practice. The HCR-20 and the SVR-20 in Dutch forensic psychiatric patients* (diss. Amsterdam UvA), Amsterdam: Dutch University 2005.

11 M. de Vries Robbé, *Protective Factors. Validation of the Structured Assessment of Protective Factors for Violence Risk in Forensic Psychiatry* (diss. Nijmegen), Utrecht: Van der Hoeven Kliniek 2014.

12 M. van Binsbergen, E. de Spa, S. Verwaaijen, I. Embley & L. van Rooy, *Opzet en ontwikkeling van een landelijke databank voor forensische risicotaxatie en resultaatmeting*, Utrecht: Stuurgroep LDR-tbs 2012.

ceerd beeld van de tbs. Deze inspanningen zijn niet eenvoudig. Soms is een zekere lauwheid te constateren om voor dergelijke berichtgeving ruimte vrij te maken naast de prioriteit die aan 'echt' nieuwswaardige gebeurtenissen wordt gegeven. Maar het lijkt erop dat er na een periode van sterke afwijzing in de afgelopen jaren weer meer aandacht ontstaat voor een realistischer geluid dan in het verleden mogelijk was.

5 Effecten van internet en sociale media

Sinds de brede verspreiding van internet en sociale media is een nieuw fenomeen ontstaan dat een niet te onderschatten factor is in de beeldvorming over de strafrechtspleging en dus ook over de tbs. Iedereen met een computer of *smartphone* kan à la minute via *tweets* en *blogs* als een 'burgerjournalist' zijn of haar mening of gram publiekelijk maken, zonder zich veel te (hoeven) bekommeren over de echte feiten of omstandigheden, met het achterhalen waarvan 'traditionele' journalisten en professionals (en zeker diegenen, werkzaam in de strafrechtspleging) zo vertrouwd zijn. In veel uitingen (bijvoorbeeld op de websites GeenStijl.nl en Telegraaf.nl) vallen de heftige emoties en felle bewoordingen op. Brants en Brants hebben dergelijke berichten in het virtuele landschap geanalyseerd en signaleren dat niet zozeer 'waarheid' (*truth*), maar eerder 'waarheidachtigheid' (*truthiness*) de kernwaarde is op het uitwisselingsplatform van het internet. De 'reaguurders' wekken de indruk dat zij zelf wel uitmaken wat waar en werkelijk is, wat er moet gebeuren, wie wel en wie niet schuldig is en straf verdient. Professionals maken zich zorgen dat dergelijke uitingen als een bedreiging worden gezien van de fundamentele waarden van de rechtsstaat.¹³ Maar er zijn ook andere geluiden: tegenover heftige protesten van buurtbewoners tegen de komst van pedoseksuelen die hun straf hadden uitgezeten (Leiden, februari 2014 en Amersfoort juni 2014) stond de nuchtere houding van bewoners van Apeldoorn toen de moordenaar van Fortuyn daar na zijn vrijlating kwam wonen. Opvallender was eigenlijk de verbazing in sommige media dat die buurtbewoners zo reageerden.¹⁴

Het is nog niet heel duidelijk welke invloed burgers, die zich ongezuurd en ongecensureerd in sociale media uiten, op langere termijn hebben in het publieke debat. Er zijn signalen dat journalisten van de traditionele media, om actueel te zijn of misschien ook wel uit een zekere gemakzucht, op de sociale media speuren naar *trending topics* en daarop de stemming in het land baseren. Zo laten de traditionele media kansen liggen door bijvoorbeeld niet of nauwelijks te berichten over gunstige criminaliteitscij-

13 C.H. Brants & K.L.K. Brants, 'De straat-on-line. De vox populi en de rationaliteit van de strafrechtspleging', in: P. van Kempen e.a. (red.), *Levend strafrecht. Strafrechtelijke vernieuwingen in een maatschappelijke context, Liber amicorum Ybo Buruma*, Deventer: Kluwer 2011, p. 49-59.

14 B. Heijne, 'Brandstapel', *NRC Handelsblad* 14 juni 2014.

fers van het CBS, terwijl ‘reaguurders’ in de sociale media daar vol ongelooft op reageren. Hoogleraar victimologie Jan van Dijk spreekt naar aanleiding hiervan over een vicieuze cirkel als de media eerder geneigd zijn zich aan te sluiten bij het perspectief dat de lezer heeft van de samenleving. Onveiligheidsgevoelens worden gemakkelijk met misdaadberichten bevestigd waardoor die gevoelens weer worden vergroot.¹⁵ Ook politici en bestuurders zijn niet geneigd een toename van veiligheid te verwelkomen, maar lijken eerder gebaat te zijn bij het voortbestaan van (gevoelens van) onveiligheid. En dat terwijl feiten een andere richting aangeven, merkt criminoloog Marc Schuilenburg op naar aanleiding van hetzelfde nieuwsfeit over de teruglopende geregistreerde criminaliteit.¹⁶ Ook het imago van de tbs noemt hij in deze discussie als voorbeeld. Met gunstige criminaliteitscijfers kunnen politieke partijen niets. ‘Want pronken ze ermee, dan zegt Wilders: u staat zich hier op de borst te kloppen terwijl er tbs’ers ontsnappen en straatuig onze bejaarden lastigvalt.’¹⁷

De bovengenoemde observaties illustreren nog eens het fenomeen van medialogica. Is wel te ontsnappen aan de kennelijke wetmatigheden van die medialogica? En dat in een samenleving die 24 uur per dag bol staat van (al dan niet geverifieerd) nieuws en (overwogen of onbesuisde) reacties daarop? De toon van het maatschappelijk debat wijst soms op een niet al te groot optimisme. Op het terrein van misdaad en straf merkt Van Dijk op: ‘Dat cultuurpessimisme gaat niet weg.’¹⁸ En ook Hans Boutellier vindt in 2002 al dat de bestrijding van criminaliteit onderdeel is van een algemeen verlangen naar veiligheid, leidend tot een veiligheidsutopie. De samenleving projecteert haar onvervulbare verlangens op veiligheid.¹⁹

6 Hoe verder te werken aan de beeldvorming?

Bij personen en organisaties betrokken bij de tbs is al langer het besef aanwezig dat de beeldvorming belangrijk is. Het al genoemde Forum TBS heeft verbetering van het imago van de tbs expliciet als doel, onder meer ook door het geven van informatie, het organiseren van symposia, het schrijven van opiniërende artikelen, het geven van interviews. Ook het forensische veld zelf heeft beïnvloeding van de beeldvorming op de agenda, getuige de instelling van een stuurgroep beeldvorming en communicatie

15 P. Zantingh, ‘Dit nieuws stond gisteren dus niet op de voorpagina’s’, *NRC Handelsblad* 1 mei 2015.

16 M. Haenen, ‘Het is veiliger, ondanks de politie’, *NRC Handelsblad* 30 april 2015.

17 Citaat Marc Schuilenburg in: P. Zantingh, ‘Dit nieuws stond gisteren dus niet op de voorpagina’s’, *NRC Handelsblad* 1 mei 2015.

18 Citaat Jan van Dijk in: P. Zantingh, ‘Dit nieuws stond gisteren dus niet op de voorpagina’s’, *NRC Handelsblad* 1 mei 2015.

19 H. Boutellier, *De veiligheidsutopie. Hedendaags onbehagen en verlangen rond misdaad en straf*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2005, derde druk.

van de Forensische Psychiatrische Centra (FPC's). Al eerder had het ministerie de beeldvorming over de tbs laten analyseren.²⁰

Het is echter de vraag of de genoemde inspanningen voldoende en effectief genoeg zijn om het imago probleem voor de tbs te attaqueren. Kenmerkend voor de hectische berichtgeving over incidenten of aanpassingsregelingen is immers vaak de wens van de media en politici om snel te reageren en 'te scoren', soms zonder dat de feiten goed en wel bekend zijn, met een oppervlakkig en onvolledig beeld tot gevolg. Het leidt er ook wel toe dat professionals verkrampte reacties geven waardoor juist het wantrouwen in het tbs-stelsel wordt gevoed.

Het zou te wensen zijn dat ook de persvoorlichters van het Ministerie van Veiligheid en Justitie hun soms te groot voorbehoud jegens de media laten varen en samen met de uitvoerende betrokkenen beleid maken en juist ruimte bieden aan die tbs-beeldbepalende personen om de beeldvorming door publiek optreden ten positieve te beïnvloeden. Een tbs-directeur die de media te woord staat met: 'Wij geven geen commentaar, voor informatie verwijzen wij naar de persvoorlichters van Veiligheid en Justitie.' etaleert onmacht en wekt geen vertrouwen bij het publiek.

Het ministerie verwijst ter zake naar een voorschrift dat over contact met de media van te voren afstemming dient te zijn met de persvoorlichters.²¹ Op zichzelf is dit voorschrift te begrijpen: is de woordvoerder een ambtenaar dan spreekt deze altijd namens de minister; is hij dat niet, dan kan onduidelijkheid ontstaan als de minister zich anders uitspreekt dan de betrokken directeur. Soms ontbreekt echter de tijd en de gelegenheid om het van te voren eens te worden over de, soms zo belangrijke, eerste reactie, juist vanwege de zojuist genoemde *twitter*-cultuur: het nieuws verspreidt zich immers met de snelheid van de *smartphone* en een satelliet. Het zou de directeur, die soms het dichtst bij het nieuws staat, te vergeven zijn als hij de moed vat om de media snel en effectief te woord te staan. Tenminste, dat is wat Van Marle ons leerde.

Met zijn rustige en overwogen commentaren voor krant, microfoon en camera, heeft Van Marle in zekere zin een standaard neergezet voor uitleg en informatie vanuit het perspectief van de deskundige op het terrein van de forensische psychiatrie en de tbs in het bijzonder. Vandaar dat men hem met recht ook wel 'Mr. TBS' is gaan noemen. Er is behoefte aan dergelijke deskundigen.

De mogelijkheid om alleen maar snel en beknopt te kunnen reageren op vragen over actuele gebeurtenissen heeft echter als nadeel dat nuanceringen verloren dreigen te gaan (al dan niet op de snijtafel van de eindredactie).

20 A. Jansen & J. Stiensma, *Een Doos van Pandora. Een kwalitatief onderzoek naar de beleving van TBS klinieken*, Amsterdam: Markt en Communicatieonderzoek Ferro 2004.

21 Overeenkomst Directie Forensische Zorg en een Forensisch Psychiatrische Zorginstelling.

Wenselijker is uiteraard meer tijd en voorbereiding zoals bij tv-documentaires en reportages in kranten of tijdschriften. Daar zou veel meer in geïnvesteerd kunnen worden, en dan ook proactief, waarbij contact met integere journalisten en programmamakers onmisbaar is. Zij zullen van hun redacties de gelegenheid moeten krijgen zich langere tijd in de tbs-materie te verdiepen. Voorbeelden daarvan zijn er zeker. Het ‘probleem’ is dan weer dat (alleen) de geïnteresseerde lezer of kijker wordt bereikt en dat het geheugen van korte duur is. Steeds weer zal het onderwerp op de agenda moeten worden gezet. De kracht zit in de herhaling. Het verdient aanbeveling daarbij ook deskundigen uit de wetenschap in te schakelen die de kunst verstaan om complexe zaken op een aansprekende wijze aan het grote publiek uit te leggen. Naast forensisch psychiaters en psychologen kan ook gedacht worden aan bijvoorbeeld iemand als klinisch neuropsycholoog Erik Scherder, die in staat is voor een breed publiek functies van het brein en afwijkend gedrag heel begrijpelijk uit te leggen.²²

Uiteindelijk moet de berichtgeving in de media zich niet beperken tot sappige misdaad-journalistiek en het onnodig uitvergrooten en opkloppen van misdaadverhalen, maar ook ruimte bieden voor discussie over de vraag hoe wij verstandig en humaan om moeten gaan met de daders én slachtoffers van ernstige misdrijven. Hoe invoelbaar aanvankelijke reacties van afschuw en de behoefte aan vergelding jegens de dader ook zijn, een volledig buitensluiten van daders zonder een reële kans op resocialisatie en rehabilitatie past niet in onze samenleving en ons strafrechtelijk systeem waarin een – veilige – resocialisatie een van de uitgangspunten is.

Onze gemeenschappelijke inspanningen moeten gericht zijn op het vinden van de juiste balans tussen de belangen van de samenleving, slachtoffers en daders. Daarvoor is meer informatie nodig over de complexe verhouding tussen daders en slachtoffers en de (on)mogelijkheden van herstelprocessen. In de discussie moeten uitdrukkelijk ook de slachtoffers en nabestaanden zelf betrokken worden. Nuanceren van de onderlinge beeldvorming verkleint de kloof tussen ‘partijen’ waardoor de toekomst voor alle betrokkenen meer perspectief kan bieden. De media, die serieus werk willen maken van hun publieke voorlichtingstaak, kunnen hierbij de helpende hand bieden. En natuurlijk ook personen als Hjalmar van Marle op wie wij (vanuit Forum TBS) als ‘Mr. TBS’ van het eerste uur nog lang een beroep hopen te kunnen doen.

22 Zie: H. Beerekamp, ‘Het brein verklaard in een olijke conference’, *NRC Handelsblad* 1 mei 2015, naar aanleiding van het televisiecollege van Erik Scherder in *DWDD University* op 30 april, 7 en 14 mei 2015.